

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΥ

**ΔΡΑΠΕΤΗΣ
ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΑΦΟ
ΤΡΕΙΣ ΦΟΡΕΣ**

πορθμός
ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Ο Θανάσης Στεφάνου γεννήθηκε το 1923 στο Μουρσί της Βορείου Ηπείρου. Δραπέτευσε στην Ελλάδα το 1947. Υπηρέτησε τη στρατιωτική του θητεία στον Ελληνικό στρατό. Από το 1952, μαζί με τη γυναίκα του Ελένη και το γιο τους Σωτήρη, ζει στη Σάμο. Το 2003 έγραψε το πρώτο του βιβλίο με τίτλο: "Αποκατάσταση της αλήθειας".

Εικόνα εξωφύλλου: το παράθυρο, απ' όπου δραπέτευσε ο συγγραφέας.

ΑΠΕ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΥ

ΔΡΑΠΕΤΗΣ
ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΑΦΟ
ΤΡΕΙΣ ΦΟΡΕΣ

• ΣΥΛΛΟΓΗ •
ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΠΡΙΩΝΗ
ΔΩΡΕΙ ΤΟ ΤΟ ΣΥΛΛΟΓΟ
ΚΑΣΤΑΝΙΑΝΗΣ ΠΩΓΩΝΙΟΥ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ
ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 56239
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 22/6/2015
ΤΑΞΙΝ. ΑΡΙΘΜ.

πορθμός
ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Πώς αισθάνομαι:
Δραπέτης απ' τον τάφο
Λαθραίος στη ζωή
Απορώ πώς γράφω
Πώς παίρνω αναπνοή.

Αυτή είναι η φωτογραφία που έχω βγάλει στα Ιωάννινα στις 12 Μαρτίου 1947, τρεις μέρες μετά την δραπέτευσή μου από την κόλαση. Αυτό είναι το σώμα μου που έχω στήσει σ' αυτήν την πόρτα πατώντας απάνω στα σίδερα του υπονόμου, ξυπόλυτος όπως δραπέτευσα με τις κάλτσες μόνο απάνω από την πατούνα.

Αυτό είναι το σώμα μου που το άρπαξα από τα νύχια των Αλβανών κομμουνιστών. Δεν μπόρεσα όμως να πάρω και την ψυχή μου μαζί. Η ψυχή μου το επέμενε και έμεινε εκεί για πάντα, γιατί έτσι έπρεπε: Να μείνει εκεί που γεννήθηκε για να πονάει, να κλαίει και να υποφέρει μαζί με τις άλλες χιλιάδες ψυχές των ζωντανών και των πεθαμένων ανθρώπων μας, μέσα σε αυτό το βούρκο της κολάσεως περιμένοντας κάποια μέρα μήπως ανατείλει ο ήλιος της ελευθερίας και τους φωτίσει.

Αυτό είναι το σώμα μου που, πίσω από την πλάτη, έχει όλα αυτά που θα διαβάσετε και πολλά άλλα, και μπροστά έχει ένα δρόμο πολύ στενό, ανήφορο και σκοτεινό, για να περάσει.

Αυτό είναι το σώμα μου που μέσα στο στήθος έχει μια καρδιά, όπου πίστεψε πολύ, αγάπησε πολύ, πάλεψε πολύ, πόνεσε πολύ, και τώρα κλαίει και παραπονιέται, και θα κλαίει και θα παραπονιέται μέχρι το τελευταίο χτύπο της, από την αδικία.

Αθανάσιος Στεφάνου, Χωρίον Μουρσί Βορείου Ηπείρου.

ΤΡΙΑ ΟΝΕΙΡΑ - ΤΡΙΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ

Αυτά τα τρία όνειρα τα χω τόσο ζωηρά στο μυαλό μου που μετά από πάνω από 55 χρόνια τώρα (1945-2001) δεν με αφήνουν να ησυχάσω, γι' αυτό αποφάσισα να τα ακουμπήσω εδώ στο χαρτί μήπως ηρεμήσω. Ήταν και είναι τρία όνειρα, τρία πολύ μεγάλα ανεξήγητα μυστήρια.

Αμφιβάλλω αν κάποιος θα βρει να εξηγήσει το πώς, το ποιος, το από πού, και το γιατί. Θα δείτε όταν θα τα διαβάσετε και τα τρία όνειρα είναι ξεχωριστά και αναλυτικά. Αναρωτιέμαι ποιος τα σκέφτηκε, γιατί τα σκέφτηκε, πώς τα ταίριασε τόσο θαυμάσια, για να μου δώσουν να καταλάβω τα αποτελέσματα προκαταβολικώς, και με τόσο θαυμάσιο τρόπο μου τα έδωσε μέσο των ονείρων μου στον ύπνο.

Λοιπόν αρχινάω από το πρώτο:

Το Γενάρη του 1945 βρέθηκα στο Δέλβινο με όλη την ταξιαρχία μου την 19η. Το ήξερα πως με βλέπανε σαν εχθρό τους, αλλά δεν είχα καταλάβει τον άμεσο κίνδυνο. Ένα βράδυ βλέπω πως ήμουν σε μια γέφυρα, σ' ένα πολύ μεγάλο και βαθύ ποτάμι. Αυτό το ποτάμι ήταν τρομερά ορμητικό, φαρδύ πάνω από 160μ., και τα κύματα χτυπούσαν τη γέφυρα. Εγώ καθόμουν στην μέση της γέφυρας και κοίταζα το τρομερό αυτό ποτάμι. Εκεί κάθισα περίπου μια ώρα. Καμιά φορά αποφάσισα να φύγω. Περπάτησα σιγά – σιγά και έφτασα στη άκρη της γέφυρας. Μόλις έβαλα το πρώτο μου πόδι στην στεριά και το άλλο μου πόδι ήταν ακόμα στην γέφυρα, βλέπω μια γέφυρα να την ξεκολλάει το ποτάμι και να την παρασύρει κομμάτια κάτω με τρομερή ορμή. Εγώ μόλις πρόφτασα και πήρα και το άλλο μου πόδι και βγήκα στη στεριά. Από την τρομάρα ξύπνησα ιδρωμένος και με χτυποκάρδια.

Το κατάλαβα πως γλίτωσα από θαύμα. Αυτό εννοούσε

το όνειρο κι εγώ δεν μπορούσα να καθορίσω αυτό πού μου συνέβη την άλλη μέρα που πράγματι γλίτωσα από χιλιόστο του χιλιοστού.

Και τώρα εν περιλήψει τι μου συνέβη την άλλη μέρα αμέσως. Μου είχαν πάρει το όπλο και με διόρισαν νοσοκόμο της ταξιαρχίας (μπριγκάντας). Μόλις φτάσαμε στο Δέλβινο, πήγαμε τους άρρωστους στρατιώτες σ' ένα σπίτι, στο δεύτερο πάτωμα. Εγώ κάθισα σ' ένα δωμάτιο χώρια, κοντά στην πόρτα και σ' ένα παλιοκρέβατο. Καθόμουνα στην άκρη και έτρωγα λίγο ψωμί με μέλι που βρήκαμε εκεί μέσα. Οι αξιωματικοί μπαινοβγαίνανε και με είδανε πού καθόμουν. Από κάτω από αυτό το δωμάτιο το κάμανε γραφείο του επιτελείου. Όπου κάποια στιγμή πυροβολήσανε με αυτόματο, σίγουρα για μένα. Οι σφαίρες περάσανε 5 πόντους δίπλα μου και τρυπήσανε το ταβάνι. Εγώ ταχασα, όταν είδα τις τρύπες από τις σφαίρες του αυτόματου στο πάτωμα και στο ταβάνι. Αμέσως ήρθαν απάνω δύο αξιωματικοί και είπαν πως ο κομισάριος ακούμπησε το αυτόματο στον τοίχο χωρίς να του βάλει την ασφάλεια και πήρε φωτιά. Άμα θέλω το πιστεύω πως ήταν λάθος.

Και συνεχίζεται ο Γολγοθάς. Αρχές Ιουνίου του 1945, το δεύτερο όνειρο. Ήμουν μέσα σε μια τρύπα κάτω από μια σκάλα του απάνω κτηρίου που μου κλείσανε την πόρτα. Δεν ήξερες τι ήταν έξω, μέρα ή νύχτα. Ήμουν εκεί μέσα περίπου 35 ημέρες, είχα εξαντληθεί. Σύμφωνα με την κατηγορία, που είχα βγάλει και ο ίδιος για τον εαυτό μου, σίγουρα εις θάνατον, απλώς περίμενα την παραμονή που θα πήγαινα για καταδίκη και την εκτέλεση. Είδα ένα όνειρο πολύ τρομερό, αλλά και πάρα πολύ αποκαλυπτικό που μου μίλησε φανερά: «Θα πας στην άκρη του τάφου, αλλά μέσα δεν θα πέσεις.», όπως κιόλας.

Το κρατητήριο αυτό ήταν στο Ελμπασάνι. Και τώρα το όνειρο: Λοιπόν, βρέθηκα στο χωριό μου και πήγα στη Τζάρα που είχαμε τις αγελάδες. Εκεί βρίσκω μια αγελάδα γεννημένη. Εγώ πήγαινα να πιάσω το μουσχάρι να το πάω στο γιατάκι. Το μουσχάρι όμως είχε συνέλθει και έτρεχε

και δεν μπορούσα να το πιάσω εύκολα. Καθώς το μουσχάρι έτρεχε μπροστά μου και εγώ πίσω του, με πήγε στην άκρη ενός ποταμιού πολύ μεγάλου. Φτάσαμε στην άκρη του ποταμιού, το μουσχάρι μπροστά κ' εγώ πίσω. Είδα το ποτάμι πολύ ορμητικό, αλλά και πάρα πολύ κάτω από τη επιφάνεια, όπου εγώ κυνηγούσα το μουσχάρι, γύρω στα 50 μέτρα.

Άξαφνα το χώμα που πατούσα κόπηκε και υποχώρησε προς τα κάτω. Εκεί το σώμα μου κρεμάστηκε στον αέρα, γαντζώνοντας με τον δεξή μου αγκώνα στον όχθο του ποταμιού. Γαντζωμένος με τον αγκώνα τον δεξή και το υπόλοιπο σώμα μου αιωρούμενο, κοίταξα με τρόμο. Εκεί που ήμουν έτοιμος να πέσω στο ποτάμι, στα ορμητικά νερά από ύψος 50 μέτρα, βλέπω μπροστά μου, κοντά στα μούτρα μου, σε απόσταση 30 πόντων ένα κλαρί από βάτο να το κουνάει ο αέρας. Τότες συγκέντρωσα τις δυνάμεις μου απελπιστικά και άπλωσα το αριστερό μου χέρι προς το κλαρί του βάτου. Σφίγγοντας τον δεξή μου αγκώνα για να κρατηθώ, με τα δάχτυλα του αριστερού χεριού έπιασα ένα φίλο του βάτου με τα δυο μου δάχτυλα. Το τράβηξα πιο κοντά και, με όλα τα δάχτυλα της παλάμης, έπιασα λίγο πιο απάνω. Αυτό το συνέχισα από φύλλο σε φύλλο να τραβάω το κλαρί πιο κοντά. Με αυτόν τον τρόπο και με πολλή αγωνία έφτασε το αριστερό μου χέρι μέχρι στη ρίζα του βάτου. Χωρίς να λογαριάσω τα αγκάθια του βάτου, τον έσφιξα δυνατά και πάλι συγκέντρωσα τις δυνάμεις μου, με τα δυο μου χέρια τώρα, και έσυρα το σώμα μου σιγά-σιγά προς τα απάνω. Με πολύ μεγάλο φόβο και πολύ μεγάλη αγωνία έφτασα να ακουμπάει η κοιλιά μου στον όχθο του ποταμιού. Με άλλη μια τρομερή προσπάθεια βγήκα έξω ξαπλωμένος και τρομαγμένος. Εκεί ξύπνησα.

Το πόσο τρομαγμένος ήμουν ακόμα, και πόσο ιδρωμένος ήμουνα, δεν μπορώ να το περιγράψω. Σηκώθηκα μέσα στο σκοτάδι και έτρεμα από τη λαχτάρα αυτή που πέρασα. Αφού συνήλθα λιγάκι, άρχισα να το εξηγήσω το όνειρο. Και μετά μπορώ να πω, εξηγώντας το όνειρο αυτό, σαν να

μου μιλούσε φανερά και μεγαλοφώνως πως «ο κίνδυνος που σε περιμένει θα είναι τρομερός, αλλά τελικά θα επιζήσεις», όπως κιόλας την άλλη μέρα.

Και τώρα πάμε στο τρίτο όνειρο. Το κάθε όνειρο από τα τρία ήταν φτιαγμένο σύμφωνα με τον κίνδυνο που θα διέτρεχα, δηλαδή εις τα μέτρα του κινδύνου, γι' αυτό και το όνειρο που θα πω τώρα έχει την ιδιαιτερότητά του. Δεν θα πω τις λεπτομέρειες από τον κίνδυνο που πέρασα την άλλη μέρα, γιατί θα τα γράψω πιο κάτω στο βιβλίο αυτό. Θα πω μόνο πως το παράθυρο αυτό που σαλτάρισα και έφυγα το βάφτισα αργότερα: όρθιος τάφος και πύλη Παραδείσου. Όρθιος τάφος, γιατί πράγματι πέθανα για τους δικούς μου, αφού δεν τους ξαναείδα ποτέ. Πύλη Παραδείσου, διότι αυτό το παράθυρο ήταν η πόρτα του Παραδείσου, γιατί πράγματι έφυγα από το βέβαιον θάνατο και από την Κόλαση.

Λοιπόν και τώρα το όνειρο που και αυτό με τη σειρά του θα μιλήσει για το μέγεθος του κινδύνου που πέρασα.

Το όνειρο: Ήμουν και καθόμουν σε ένα μπαλκόνι στο πέμπτο όροφο. Εκεί που καθόμουν άξαφνα σπάει το μπαλκόνι και εγώ βρέθηκα στο κενό να κατρακυλάω προς τα κάτω από τον πέμπτο όροφο. Κάτω στη βάση της πολυκατοικίας αυτής ήταν δημόσιος δρόμος. Από τη δεξιά μεριά ερχόνταν ένα φορτηγό αμάξι φορτωμένο κάργα μέχρι απάνω με βαμβάκι. Αυτό το αμάξι ερχόνταν με ταχύτητα περίπου 90 χιλιόμετρα την ώρα. Αυτό ερχόνταν από δεξιά με ταχύτητα κι εγώ κατρακυλούσα από το μπαλκόνι με την ταχύτητα του βάρους του σώματός μου. Καταπληκτική ακρίβεια και οι δύο ταχύτητες να συνδυαστούν, κ' εγώ να πέσω ακριβώς στη μέση του αμαξιού με το πάρα πολύ βαμβάκι, και να πέσω τόσο μαλακά που δεν έπαθα τίποτα. Πώς σας φαίνεται;

Και εδώ, όταν ξύπνησα στο σπίτι μου, γιατί στο σπίτι μου το είδα αυτό το όνειρο, στις 8 Μαρτίου 1947, στις 9 Μαρτίου συνέβη αυτό που συνέβη-βεβαιώθηκε το νόημα του ονείρου.

Αυτά ήταν τα τρία όνειρά μου, τα πολύ περίεργα για την ζωή μου, και μείνανε τόσο ζωηρά στη μνήμη μου, και συνέχεια τα είχα ζωηρά μπροστά μου, όπου σήμερα, 10-2-2001, με πιάσανε από το αυτί, με καθίσανε κάτω στο γραφείο, μου δώσανε τα τετράδια στα χέρια και το στυλό και μου είπανε: «Κάτσε και γράφε για να ησυχάσεις!» Πράγματι, έχω την εντύπωση τώρα πως θα ησυχάσω ακουμπώντας εδώ και τα τρία όνειρα αυτά, τα πολύ μυστήρια.

Υ.Γ. Το καταπληκτικό για μένα είναι ποιος κανόνισε να σπάσει το μπαλκόνι στο χιλιοστό των χιλιοστών του δευτερολέπτου για να πέσω εγώ στη μέση του φορτηγού.

Πρόλογος

Μετά από τόσα χρόνια που πέρασαν, όπου έχω φύγει από την πατρίδα μου το Μάρτη του 1947 και μέχρι του 1983 που αποφάσισα να ξεκινήσω να γράψω, είναι μυστήριο το πώς έχω στην μνήμη μου τα συμβάντα που έχω ζήσει από τον Απρίλη του 1944 έως τον Μάρτη του 1947 όπου έφυγα. Όλα τα όσα έχω ζήσει σε αυτό το διάστημα, όπου είναι πολλά και φριχτά, τα σκέφτομαι συνέχεια και τα έχω μπροστά ζωντανά λες και συνέβησαν εχθές, τα έχω στη γλώσσα μου σαν μια λέξη. Σκέφτηκα να τα γράψω, γιατί έχω την ψευδαισθήση πως έτσι θα απαλλαχτώ από αυτό το μαρτύριο το να σκέφτομαι συνέχεια, από φόβο πιο πολύ να μην τα ξεχάσω και χαθούνε. Όχι, δεν θέλω να χαθούνε και γράφοντας θα ησυχάσω, και θα ανακουφισθώ όπως ένας πολύ κουρασμένος από ένα βάρος μεγάλο στον ώμο όταν τ' ακουμπήσει.

Γράφοντας θα σταματήσει και η φθορά του χρόνου ακόμα και μετά από μένα, θα τα βρει και το παιδί μου και τα παιδιά του, και ίσως να τους είναι και χρήσιμα.

Έτσι θα υπάρχει η φωνή μου, η σκέψη μου, το παράπονό μου και οι περιπέτειές μου που είναι τόσες πολλές.

Ακόμα κ' εγώ μετά από λίγα χρόνια θα τα διαβάσω και θα απορώ πως βρίσκομαι στη ζωή μετά από τόσους κινδύνους που ξεπερνάν και την πιο τολμηρή φαντασία.

Θα τα γράψω με δικό μου τρόπο και οφείλω να πω κάτι για την ανορθογραφία μου, που θα είναι πολύ σακατεμένη, και γι' αυτό είμαι υποχρεωμένος να γράψω μια πολύ μικρή ιστοριούλα, αλλά πολύ απαραίτητη, για να εξηγήσω που οφείλεται η αιτία της κατάστασής μου.

Από το 1912-13 που ιδρύθηκε το Αλβανικόν κράτος κλείσανε μέσα και το χωριό μας, επειδή έπρεπε να πάρουν και την Κονίσπολη, ένα πολύ μεγάλο χωριό-μωαμεθανοί με πολλούς πλούσιους αγάδες. Άμα θα ιδεί κανείς το χάρτη, θα καταλάβει πόσο αδίκως μας κλείσανε μέσα στην Αλβανία, τουλάχιστον εμάς. Εστάθη αδύνατον για μας να μας επιτρέψουν την ελληνική γλώσσα και τα ελληνικά γράμματα, όπως στην Δερόπολη, στο Βούρκο του Δελβίνου, και αλλού...

Επειδή η Κονίσπολη είχε πολλά μέσα και εμείς ήμασταν τρία χωριά μικρά και απομονωμένα (Μουρσί, Τζάρα και Τσιφλίκι) και χωρίς την οφειλόμενη συμπαράσταση από την Ελλάδα εφαρμόστη ή απόφασίς τους. Εμείς γι' αυτό ήμασταν πάντα και πιο φανατικοί εναντίων τους, επειδή μας κάμανε δια της βίας αποικία και τη γλώσσα μας, ενώ ή σκέψη μας, η ψύχη μας, η καρδιά μας, και το σώμα μας ήταν, είναι και θα είναι ελληνικά.

Εγώ πήγα στο χωριό μου στο δημοτικό σχολείο τετάρτη τάξη και σε πολύ άθλιες συνθήκες. Αν και κανένας μας δεν προχώρησε στα γράμματα, γιατί ούτε τα θέλαμε τα γράμματα αυτά τα πολλά για να τα κάνουμε σταδιοδρομία, αλλά ούτε μας θέλανε σε κρατικές υπηρεσίες κανέναν μας. Μας αποφεύγανε και μας φράζανε το δρόμο από παντού, αλλά κ' εμείς τους περιφρονούσαμε σαν τους λεπρούς. Όμως έστω αυτήν την γλώσσα που μας την επιβάλανε παρά τη θέλησή μας, αναγκαστήκαμε να την μάθουμε καλά για να μπορέσει το πνεύμα μας να εκφραστεί.

Όταν ήρθα στην Ελλάδα δεν ήξερα τίποτα, ούτε να γράψω ούτε να διαβάσω, αλλά και ούτε να μιλήσω. Το λέω αυτό με περηφάνια, γιατί ποτέ δεν λυγίσαμε και με την υπομονή μας και με την επιμονή μας πάντα νικήσαμε. Έτσι κ' εγώ για άλλη μια φορά κατόρθωσα από την αρχή που ήρθα στην Ελλάδα, και ανάμεσα στην σκληρή βιοπάλη, από μεγάλη αγάπη προς τα γράμματα, αλλά και από μεγάλη ανάγκη για τα γράμματα, χωρίς ούτε μια μέρα σχολείο και ούτε δάσκαλο, να μάθω τουλάχιστον τα όσα μου ήταν αναγκαία.

Αυτή είναι η μικρή ιστοριούλα μας, που είναι όχι μόνο για μένα, αλλά για όλους μας τους Βορειοηπειρώτες που βρεθήκαμε σε ανάγκη.

Αφού θα γράψω τα όσα έχω περάσει, τα όσα έχω ιδεί και τα όσα έχω ακούσει, θα γράψω μετά και τα παράπονα μου, τη σκέψη μου, και τον πόνο μου.

Πρέπει να πω: Από όταν ήρθα, ψάχνω να βρω την Ελλάδα που είχαμε όλοι μας πάντα και τώρα μέσα στην φαντασία μας, στην ψυχή μας και στην καρδιά μας, μα ακόμα δεν τη βρήκα, γιατί άραγε; Μα θα την βρω καμιά φορά όσο απελπισμένα να ψάξω; Πού είναι; Γιατί κρύβεται να μην την βρω, ενώ έπρεπε εκείνη να

ψάξει να με βρει; Άραγε δεν μ' ακούει που φωνάζω και δεν με βλέπει που υποφέρω; Τι κρίμα!

Κι' όμως, εμείς πάντα θα ψάξομε και πάντα θα ελπίζομε. Δεν είναι δυνατόν και δεν πρέπει να μας αφήσουν αιχμαλώτους στα χέρια των Αλβανών. Το επιτάσσουν οι θυσίες και το αίμα, οι ψυχές και τα κόκαλα των ανθρώπων, Ελλήνων και Βορειοηπειρωτών, που είναι σκορπισμένα σε αυτό το χώμα, μαζί και ανακατεμένα, και ούτε εμείς είναι δυνατόν να συμβιβαστούμε με το αντίθετο, γιατί κάθε ένας από μας όταν πεθαίνει, οι τελευταίες λέξεις του είναι: «Όταν θα 'ρθει η ελληνική σημαία, να 'ρθεις, γιε μου, να μου το πεις στον τάφο για να αναπαυτεί η ψυχή μου.»

Περιμένουν. Θα ήταν πολύ λυπηρόν αν το πάρομε σαν παροιμία που λέει πως ο χορτάτος τον νηστικόν δεν τον καταλαβαίνει. (δηλαδή αυτός που έχει την ελευθερία δεν νιώθει τον σκλαβωμένο). Πρέπει να το σκεφτούμε (και έτσι πρέπει) πώς είναι δυνατόν μια μάνα να φάει τη μπριζόλα και να κοιμάται ήσυχα στα πούπουλα και το μωρό της να το βλέπει να τρώει κρεμμύδι σκέτο και να κοιμάται στις πέτρες; Είναι δυνατόν να ησυχάσει;

Ίσως να είπα πολλά, αλλά μπορεί να είπα και πολύ λίγα για να εκφράσω την πραγματικότητα και τον πόνο των αδικημένων Βορειοηπειρωτών. Η συνέχεια θα σας πείσει, γιατί θα ιδείτε μια ζωντανή ιστορία ή ένα κομμάτι της ιστορίας που είναι πράγματι ζωντανή και δεν σηκώνει ούτε αλλοίωση ούτε διάψευση ούτε μόλυνση προπαγάνδας. Αντιπροσωπεύει τον κάθε Βορειοηπειρώτη ή είναι ο καθρέφτης που δείχνει τον κάθε Βορειοηπειρώτη, ζωντανό και πεθαμένο. Είναι ένα κομμάτι της ιστορίας σαν κρίκος που συνδέει την προηγούμενη ιστορία με την συνεχιζόμενη ιστορία, των Βορειοηπειρωτών και της μητρός τους Ελλάδος.

Θα δείτε ότι το πιο θλιβερό σ' αυτό το κομμάτι ιστορίας είναι όχι μόνο οι θυσίες και οι κίνδυνοι, αλλά η προδοσία και η αδιαφορία που σκοτώσανε την Βόρειο Ήπειρο. Ήταν σαν να της κόψανε τα χέρια με το τσεκούρι την στιγμή που προσπαθούσε και θα μπορούσε να πετάξει από πάνω της τις βαριές αλυσίδες. Ναι, αυτήν την ώρα της κόψανε τα δύο της χέρια η προδοσία και η αδιαφορία, και δεν μπόρεσε η καημένη η Βόρεια Ήπειρος. Μεγάλη αμαρτία και πολύ μεγάλη ντροπή, ακόμα και για όλο τον κόσμο.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Επιβάλλεται ν' αρχίσω από τον Απρίλη του 1944, γιατί από εκεί αρχίζει η προετοιμασία, η πολύ ύπουλη, των εχθρών μας για να δημιουργηθούν και τα υπόλοιπα που θα γράψω. Αρχίζοντας από εκεί, θα συμπληρώσω και κάτι που ίσως πολλοί, που έχουν γράψει για την Βόρειο Ηπειρο, να έχουν παραλείψει πολλά. Και έχουν παραλείψει όπως ο κύριος Εμμ. Γ. Πρωτοψάλτης που έχει γράψει το βιβλίο «Το Βορειοηπειρωτικόν ζήτημα» το 1978, που αναφέρεται εις το Β' παγκόσμιο πόλεμο. Και συγκεκριμένα στη σελίδα 45 που γράφει για συμμετοχή της Ελλάδος στον πόλεμο και πολλά άλλα. Ως επιστήμων ιστοριογραφίας έχει παραλείψει τα όσα συνέβησαν εις το χωριό μου το Μουρσί, το 1944. Αναφέρει όμως πάρα πολλά και πολύ ωραία στοιχεία, μεταξύ αυτών και για μια οργάνωση Μ.Α.Β.Η., που είχε δημιουργηθεί και που δεν είχε φτάσει μέχρι σε εμάς, και ούτε τη συναντήσαμε πουθενά ποτέ, χωρίς να ξέρομε το πώς, το πού, το πότε και το γιατί έσβησε.

Κάτι που με έχει αναστατώσει τώρα τελευταία είναι αυτό που διάβασα στο Ηπειρωτικόν Μέλλον για κάτι ονόματα μεταξύ πολλών που τους εξόντωσε ο Χότζας, τους οποίους ήξερα προσωπικά, γιατί είχαμε νταραβέρια δύο χρόνια μαζί όπως θα τους αναφέρω πιο κάτω στην αφήγηση μου το τι ρόλο έπαιξε ο καθένας σε μένα και στο σύνολο. Πρέπει να αναφέρω τα ονόματά τους προκαταβολικά σαν πρωταγωνιστές στις περιπέτειές μου, τον Αλίμ Τζέλιο (Alim Xhelo) από το Ντουκάτι της Αυλώνας και τον Εντίπ Τσούτση (Edip Cuci) μέσα από το Δέλβινο, και οι δύο της 19ης ταξιαρχίας (Brigata), ο διοικητής και ο υποδιοικητής, τον Θωμά Τζίτζιο (Thoma Xhixho) από το Ελευθεροχώρι Δελβίνου, κομισάριος, τον Χουσέν Χότζα (Husen Hoxha) μέσα από το Δέλβινο, της ασφάλειας, τον Χασμπί Κόρο (Hasbi Koro) από την Κονίσπολη, διοικητής του 1ου τάγματος της 19ης ταξιαρχίας, και πολλούς άλλους που τους ήξερα πολύ λίγο. Όλοι πρωτεργάτες, συνεργοί και αργότερα, πές όλοι, θύματα του Κομμουνισμού και προσωπικά του Ενβέρ Χότζα.

Ναι, προσωπικά, διότι, μετά την επικράτηση, μόνο εκείνος μπορούσε να εξοντώσει όποιον νόμιζε πως στη σκέψη του ίσως άρχισε να βάζει ότι του ανθρώπου του χρειάζεται και λίγη ελευθερία -ο Χότζας ήταν ικανός να τον εξοντώσει.

Το δικαστήριο σκέψεως, το πιο τρομερό που έχει πέσει ποτέ στη Γη. Μόνο εκείνος που το έζησε μπορεί να το καταλάβει τι θα πει. Δικαζόσουν από αόρατο δικαστήριο όχι για κάτι που έχεις κάνει, αλλά για κάτι που ίσως σκέφτεσαι να κάνεις.

κα μάλω ροζάχμεσαν τὰ ὄσα μοῦ ἐπὶ ἀνάγκη
Αὐτὴ εἶναι ἡ μικρὴ ἰσορροπία σου εἶναι ὄχι
μόνο γὰρ μέγα ἀγαθὸν γὰρ ὄφουςμας τὰς Βορδιοκαθιράσεις
σου ἔρξινες εἰς ἀνάγκη

Ἄρα δὲ γράψω τὰ ὄσα ἔχω ἐστράβη, τὰ ὄσα
ἔχω ἰδίαι καὶ τὰ ὄσα ἔχω ἀνοῖαν δὲ γράψω μέσα καὶ
τὰ δωρεάνου, τὴν ἐξήγησάν σου καὶ τὸν νόμον σου
ἔρξιν καὶ δὴ δὴ ἀδύνατον εἶναι γὰρ καὶ τὸν
τὴν ἔγχαδα σου εἶχαμε ἀποίμας δάττα καὶ τὸρα μέσα
ἀπὸν φαντασίαν σου, ἐπὶ τὴν γυμνασίαν καὶ ἐπὶ τὴν καρδίαν σου
τὰ ἀνοῖα δὲν τὴν ἔρξιν, γὰρ ἄραγε; καὶ δὴ τὸ
ἔρξιν καὶ τὸ ὄσα ἀδύνατον εἶναι γὰρ;

Ἦτα εἶναι; γὰρ κρῖναι τὰ μὴν τὴν ἔρξιν; ἔνός
ἔρξιν εἶναι τὴν γὰρ τὴν μὴν ἔρξιν; ἄραγε εἶναι μακροῦ
σου φορτῆς καὶ εἶναι ἔρξιν σου πωροφρῶ;

Τὴν κρῖνα,

Κ' ὅπως εἶναι δάττα δὲ γὰρ καὶ δάττα
δὲ ἔρξιν σου

ἔνός σου εἶναι δυνατὸν καὶ εἶναι ἔρξιν
τὴν μὴν ἀρῖβαν ἔχραφῶς ἀγὰ χέρια σου ἄφλατον
Τὸ εἶναι σου οἱ ἰσχυροὶ καὶ τὸ αἶμα, οἱ γυμνασῶν
καὶ τὰ κρῖνα σου ἀνθρώπων, ἔρξιν σου καὶ Βορδιοκαθιράσεων
σου εἶναι ἀπορῶν καὶ βαυτὸ τὸ χῶμα μαζὶ καὶ
ἀνακατεμένα, καὶ οὕτως εἶναι δυνατὸν τὰ συμπληρωσῶν
μὴν τὸ ἀνθρώπων γὰρ καὶ εἶναι ἀπὸ μὴν ὄσα
δεδέναι, αἱ κρῖνες σου εἶναι; ὄσα τὴν ἔρξιν ἡ
γυμνασῶν σου τὴν ἔρξιν τὴν ἔρξιν τὴν ἔρξιν σου
τὸ ἔρξιν σου ἀνακατεμένα ἡ γυμνασῶν σου. Περὶ τῆς σου.

Θα εἶδαν δὲ τὸν μὴν σου ἄν εἰς δάττα εἶναι
τὴν δωρεάν σου εἶναι ὄσα ὁ χορῶν σου τὸν κρῖνα σου δὲν

-1-

Η δολοφονία του Ηλία και του Δήμου Ντάγκα

Στο χωριό μας μπήκε σε εφαρμογή η προδοσία, και πολύ ύπουλα προσχεδιασμένη από το Πάσχα, τον Απρίλη του 1944. Καθώς ήμασταν απροστάτευτοι και ανοργάνωτοι, με όλο που κάτι ψιθυριζόνταν, αλλά τέλεια αφανές, βρήκαν την ευκαιρία για να εφαρμόσουν τα σατανικά τους σχέδια αυτοί που φοβούνταν και θέλανε να προφτάσουν πριν οργανωθούμε με οποιοδήποτε τρόπο. Ποιος ξέρει από πού πηγάζανε οι εντολές και τα στρατηγήματα.

Εμείς, στο χωριό μας, είχαμε πολλούς ανθρώπους του ντουφεκιού, αλλά και ως οπλαρχηγούς είχαμε τα δύο αδέρφια: τον Ηλία και τον Δήμο Ντάγκα. Αυτό ήταν γνωστό σε όλη την περιφέρειά μας, όπου και μας υπολογίζανε πολύ καλά. Επίσης είχαμε και πολύ στενές φιλίες και αλληλοϋποστήριξη με τον Σταύρο Κόκαλη όλο το χωριό, και ιδιαιτέρως ένας θείος μου, ο Ηλίας Στεφάνου που ήταν χρόνια συνεργάτες ως χασάπηδες. Καθώς και με τον Θύμιο Λιώλη που και αυτός ήταν ξακουστός οπλαρχηγός και οι δύο ήταν από τον Βούρκο του Δελβίνου.

Ψίθυροι κυκλοφορούσαν για κάτι ζυμώσεις στο χώρο της Βορείου Ηπείρου, αλλά τίποτα το σαφές. Ωσπου ήρθε η μέρα της εφαρμογής του σχεδίου τους με πολύ μεγάλη πανουργία τον Απρίλη, το Πάσχα του 1944. Αυτό ήταν το πρώτο βήμα τους. Την Κυριακή αυτή, την πρώτη μέρα του Πάσχα, αφού πήγαμε όλοι στην εκκλησία, μετά την Ανάσταση, όταν τέλειωσε η λειτουργία, φύγαμε κατά οικογένεια και πήγαμε στα σπίτια μας, για να γιορτάσομε με τον πατροπαράδοτο τρόπο.

Αφού φάγαμε το πρωινό μας, οι γυναίκες άρχισαν να ετοιμάζουν για το μεσημεριανό. Οι άνδρες ένας-ένας φεύγανε από τα σπίτια για το παζάρι (πλατεία) όπου ήταν και τα καφενεία με τα πιάτα, τους μεζέδες και τα όργανα

που θα παίζανε για να χορεύαμε όλοι. Καφενεία είχε 3-4, αλλά ένα ήταν το μεγάλο και το κατάλληλο για γλέντια, το καφενείο-κέντρο των αδελφών Ηλία και Δήμο Ντάγκα. Εκεί ήταν και τα όργανα που θα χορεύαμε.

Το καφενείο αυτό ήταν νοτιοδυτικώς της πλατείας και πιο ψηλά από την πλατεία 5-6 σκάλες. Τα όργανα στη πλατεία και τα τραπέζια, τα πιάτα και τους μεζέδες τα φέρνανε από το καφενείο αυτό. Η πλατεία ήταν σε σχήμα στρογγυλό και γύρω-γύρω καταστήματα και σπίτια με δύο δρόμους, που πηγαίναμε όλο το χωριό εκεί πάντα, και όταν γινόνταν κάθε Σάββατο παζάρι (λαϊκή αγορά).

Φτάνοντας εκεί ο καθένας αυτήν την ημέρα, την Κυριακή της Λαμπρής, πιάναμε τραπέζια και σχηματίζαμε παρέες, και τα όργανα παίζανε. Η κομπανία ήταν από 5-6 γύφτους, που πράγματι ήταν πάρα πολύ καλή, με επικεφαλής τον Μπράχο Σελαμέτη κλαρίνο και τον Λεβέντη βιολί, και άλλους δύο, δεν τους θυμάμαι, και τον Καντρή που έπαιζε το ντέφι και χόρευε πολύ καλά.

Αφού κατά τις 9 η ώρα ήταν φουλ όλα, και το γλέντι και ο χορός φούντωσε, και με ντουφέκια και πιστόλια, ρίχνανε όλοι στο χορό, γιατί ήταν η εποχή τέτοια που σπλοφορούσαμε, κατά τις 10 ώρα, να το και ήρθανε δύο Κονισπολιάτες που ήταν και πολύ γνωστοί σε όλου μας. Ο Νισιατ Ρουσίτης (Nishat Rushiti) και ο Σαμπάν Νταλίπης (Shaban Dalipi). Και οι δύο αρματωμένοι με αραβίδες και πιστόλια, και φυσεκλίκια. Ήρθαν και πιάσανε τραπέζι, πράγμα πολύ συνηθισμένο και άλλες φορές. Και ούτε βάλαμε κακό στο νου μας, γιατί δεν τους υπολογίζαμε, δηλαδή δεν τους φοβόμασταν, φτάνει να τηρήσουν τους όρους που έπρεπε, τα έθιμα του χωριού, όπου και τους τηρούσανε με ακρίβεια. Αξίζει να παριστάνω το πορτρέτο τους: Ο Νισιάτης ήταν κοντός και χοντρός με στρογγυλό μεγάλο κεφάλι και κούτσαινε λίγο από το αριστερό πόδαρι. Ο Σαμπάνης ήταν ξανθός με μουστάκι, ψηλός και σωματώδης.

Το λοιπόν, πέρασε αυτή η πρώτη μέρα της Λαμπρής με

γλέντια, με φαγοπότια, με χορούς και πυροβολισμούς. Τη Δευτέρα τα ίδια: πήγαμε εμείς στο παζάρι σύμφωνα με το πρόγραμμα για γλέντια, όπου ήρθαν και αυτοί οι δύο και πάλι, αλλά αυτήν τη φορά με άλλους τρεις παρέα. Όπου και πάλι εμείς δεν δώσαμε σημασία, και ούτε υποψιαστήκαμε τίποτα το κακό, γιατί εμείς ήμασταν ένα χωριό με παράδοση και είχαμε γύρω στα 200 όπλα.

Κ' έτσι πέρασε και η Δευτέρα με πλήρη εκτέλεση του προγράμματος. Εκκλησία το πρωί, στις 9 η ώρα στην πλατεία για γλέντι, διάλυση κατά τις 12.30 με 1 η ώρα, το απόγευμα και πάλι όλοι οι άντρες στην πλατεία για γλέντι, μέχρι το σούρουπο καλά, και πάλι παύση και αναχώρηση για τα σπίτια. Έτσι και την Τρίτη, όπου είναι και η τρίτη ημέρα του Πάσχα, το γλέντι συνεχίστηκε μέχρι το μεσημέρι και διαλύθηκε για 2 ώρες περίπου, όπου και πάλι το απόγευμα στην πλατεία. Με το ίδιο πρόγραμμα και πιο πολλή ένταση αποχαιρετούσαμε το Πάσχα μέχρι το βαθύ σούρουπο με λάμπες πετρελαίου για φώτα.

Όπως και εμείς πήγαμε για γλέντια ήρθαν και αυτοί οι δύο με τους τρεις άλλους συντρόφους, τους και πιάσανε τραπέζι. Αυτό το απόγευμα αυτοί είχαν έρθει για να εκτελέσουν τις εντολές που είχαν πάρει, ποιος ξέρει από πού και από ποιους, και για ποιο λόγο. Το για πιο λόγο, το καταλάβαμε όταν ήταν πια αργά, γιατί δεν έτυχε να μας το σφυρίξει κανείς και τότες θα τους ήταν πολύ αδύνατον να τα εφαρμόζανε τα σχέδιά τους. Ήταν όμως πάρα πολύ μελετημένα σχέδια όπως θα δείτε πιο κάτω.

Αφού βασίλεψε ο ήλιος την τρίτη ημέρα αυτού του Πάσχα που τέλειωνε και η γιορτή, αρχίσαμε ένας-ένας να αναχωρούμε για τα σπίτια μας, αποχαιρετώντας το Πάσχα με πυροβολισμούς, γιατί και οι καιροί ήταν που το όπλο κυριαρχούσε παντού.

Πολλοί λίγοι όμως, που είχανε τα σπίτια εκεί κοντά, μείνανε εκεί γύρω και τα όπλα τους τα χανε πάει στα σπίτια, μια και όλα είχαν λήξει και όλοι σκεφτόνταν τώρα για το αύριο που θα πηγαίναν να πιάσουν δουλειά στα

χωράφια τους. Αυτοί οι λίγοι ήταν που μας είπαν αργότερα το τι συνέβη και με πόση ταχύτητα και στρατήγημα εφαρμόσθη το σχέδιο τους.

Πριν προχωρήσω πρέπει να πω πως η πλατεία του χωριού μας βρισκόταν σχεδόν στην άκρη του χωριού, δυτικά, κοντά στην εκκλησία, καθώς είναι το χωριό απάνω σε ένα βουναλάκι, απλώνεται ανατολικά, πολύ μακριά από την πλατεία γύρω στα 800 μέτρα, από δυτικά έως ανατολικά, αλλά με σπίτια συνέχεια και όχι μακριά το ένα από το άλλο.

Ο Νισιάτης, σαν αρχηγός της ομάδας αυτής, αφού είδε πως αραίωσαν καλά οι χωριανοί, και αυτοί οι λίγοι που ήταν εκεί είχαν τα όπλα στα σπίτια, αποφάσισε να βάλει το σχέδιο σε ενέργεια. Ασφαλώς το είχαν συζητήσει μεταξύ τους πως ο καθένας συγχρόνως θα έκανε την κίνησή του και θα πήγαινε στο πόστο του, όπου έτσι και έγινε. Πρώτα περίμεναν να φύγουν οι χωριανοί, μετά περίμεναν να σουρουπώσει, μετά περίμεναν να βγει ο Ηλίας από το μαγαζί να μαζέψει τα πιάτα, για να μην είναι και οι δύο κοντά, και μετά αστραπιαία να εκτελέσουν το σχέδιο.

Αφού όλα αυτά συμπληρώθηκαν, αμέσως σηκώθηκαν όλοι και ο καθένας στο πόστο του όπως το είχαν κανονίσει. Ο Νισιάτης προχώρησε για το μαγαζί που ήταν ο Δήμος μοναχός του. Ο Σαμπάνης πήγε κοντά στον Νισιάτη και στάθηκε στα σκαλοπάτια έξω από το κατάστημα, και οι άλλοι τρεις, δήθεν με αφέλεια, ανοιχτήκανε προς τους δρόμους που οδηγούν στο χωριό- ο καθένας σε ένα δρόμο, δήθεν έκανε βόλτες.

Ο Νισιατής μπήκε μέσα στο μαγαζί και πήγε στο μπουφέ που ήταν ο Δήμος και του ζήτησε το λογαριασμό. Αφού του τον είπε ο Δήμος, του είπε ο Νισιάτης πως έτυχε να μην έχει λεφτά και «αν θέλεις», του είπε, «να σου αφήσω το περίστροφο ενέχυρο.» Ο Δήμος αμέσως του είπε: «Όχι, δεν το θέλω, γιατί έχω δικό μου.», και άνοιξε το συρτάρι και έβαλε απάνω στο πάγκο το δικό του. Εν το μεταξύ ο Ηλίας είχε γυρίσει με τα πιάτα και παρακολουθούσε τη